

Ольга Федорівна Новікова

д-р екон. наук, проф.

ORCID 0000-0002-8263-1054

e-mail: novikovaof9@gmail.com,

Оксана Володимирівна Панькова

канд. соц. наук, доц.

ORCID 0000-0002-2003-8415

e-mail: pankovaiep@gmail.com,

Надія Анатоліївна Азьмук

д-р екон. наук, доц.

ORCID 0000-0002-6650-328X

e-mail: azmukna@gmail.com,

Олександр Юрійович Касперович

молодший наук. співробітник

ORCID 0000-0003-1169-9681

e-mail: a_kasp@ukr.net,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ¹

Постановка проблеми. Перехід до цифрової економіки трансформує соціально-трудова сферу, ринок праці та зайнятість, трудовий процес і характер праці, цінність праці, організацію та управління працюю тощо. Ці процеси впливають і визначають якість трудового життя зайнятого населення. Новітні виклики та небезпеки, що зумовлені ключовими трендами глобальної та національної економік, формують нові ризики та загрози. Залучення потенціалу сучасних ІКТ (інформаційно-комунікативних), цифрових технологій відкриває нові можливості щодо підвищення якості трудового життя. Тому цифрова трансформація національної економіки може мати як позитивний, так і негативний впливи на якість трудового життя, на якість життя населення країни в цілому. Цифровізація безпосередньо впливає на ринок праці та зайнятість. Вона стає джерелом формування нових робочих місць, проте одночасно руйнує традиційні робочі місця; створює можливості для оптимізації робочого часу, гнучкого режиму роботи, однак може супроводжуватися нерегламентованістю трудового часу. Викликами цифровізації у сфері праці є нові вимоги до якості робочої сили, розмивання меж між робочим часом і відпочинком, порушення життєвого балансу працюючих, зниження соціального захисту. Особливої актуальності набувають питання цифрової безпеки учасників соціально-трудова відносин у цифровому просторі.

Новим глобальним викликом для соціально-трудова сфери в умовах переходу до цифрової економіки стала пандемія COVID-19. До негативних наслідків у

соціально-трудова сфері, спричинених впливом пандемії, слід віднести такі: зростання рівня безробіття, приховане безробіття (відпустки без збереження заробітної плати), зниження економічної активності самозайнятих осіб, зростання цифрового розриву між дистанційними працівниками, падіння рівня соціального захисту, збіднення населення та погіршення якості людського капіталу внаслідок втрати кваліфікації частиною робочої сили. Водночас пандемія COVID-19 внаслідок введення карантинних обмежень у провадження економічної діяльності стала каталізатором прискорення цифрової трансформації трудова сфери та поширення цифрових форм зайнятості.

Саме тому для забезпечення сталого розвитку української держави таким важливим є створення нових та суттєве оновлення існуючих механізмів забезпечення якості трудового життя за всіма його ключовими параметрами – від захищеності на робочому місці (що набуло особливої актуальності в умовах коронакризи) до соціального захисту та колективного представництва інтересів працівників сектору нестандартної зайнятості, що в Україні зростає швидкими темпами (платформна, цифрова, дистанційна зайнятість тощо).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання забезпечення гідної праці, якості трудового життя поширення нових нестандартних форм зайнятості в умовах цифрових трансформацій формують основний порядок денний ключових міжнародних організацій у цій сфері, як в дослідницькій, так і в практичній діяльності. Про це, зокрема, красномовно свідчить тема-

¹ Статтю підготовлено в межах реалізації проекту ІЕП НАН України з проблем становлення нової якості трудового життя в умовах цифрових трансформацій за цільовою Програмою наукових досліджень НАН України «Становлення нової якості життя» на 2021 рік (Договір № 02/2021 від 15 червня 2021 р.).

тика двох останніх комплексних досліджень, проведених МОП, які було присвячено ролі цифрових робочих платформ у перетворенні світу праці [1; 2] та питанням надомної роботи [3]. Питання подолання наслідків пандемії COVID-19 та постпандемічного відновлення також розглядаються у нерозривному зв'язку із процесами цифрових трансформацій та їхнім впливом на сферу праці та зайнятості. В полі зору МОП знаходяться питання пов'язані з впливом пандемії на сферу праці, її наслідками. Починаючи з березня 2020 р. Міжнародна організація праці підготувала 7 редакцій звіту «COVID-19 та сфера праці», остання редакція датована 25 січня 2021 р. [4]. Ще одним з ключових напрямів є дослідження нових форм зайнятості (зокрема – платформної зайнятості) у контексті забезпечення гідної праці [1; 5].

В Україні проблеми цифровізації економіки та суспільства, розвитку соціально-трудова сфери в умовах становлення нової економіки, глобальні виклики та ризики діджиталізації, поширення гнучких форм зайнятості активно досліджуються такими вітчизняними вченими, як А. Колот, О. Герасименко, О. Новікова, О. Грішнова, В. Антонюк, В. Близнюк, Н. Азьмук, О. Брінцева, А. Черкасов, Г. Лопушняк, В. Данюк, Д. Чижов та іншими [6-10]. Соціальні аспекти забезпечення сталості соціально-економічного розвитку, у тому числі в контексті якості життя, знайшли відображення у працях Е. Лібанової, Л. Лісогор, Л. Шаульської, Л. Львіч, В. Звонар, І. Петрової, О. Цимбал, Т. Заяць, Л. Черенко, О. Хандій, І. Новак, Н. Руденко, В. Чувардинського та багатьох інших вітчизняних вчених [11-13]. Проблеми та можливості цифровізації економіки України предметно розглянуто в наукових працях В. Вишневецького, С. Князева, О. Гаркушенка, В. Чекіної, В. Ляшенка, О. Вишневецького та ін. [14]. Ця проблематика розробляється з позиції міждисциплінарного підходу – вітчизняними економістами, юристами, соціологами, фахівцями з державного управління, з соціальних комунікацій тощо.

Проте, незважаючи на дуже широке коло питань, що досліджуються у наведених вище роботах, міжнародні дослідження не виявляють специфіку України в зазначеному контексті, а вітчизняним в певному сенсі бракує сфокусованості на аспектах становлення нової якості трудового життя саме в умовах цифровізації економіки. В цій ситуації актуалізується потреба у розробці та проведенні комплексного дослідження щодо впливу цифровізації на якість трудового життя в Україні з урахуванням найновіших трендів у сфері праці та зайнятості, які генерує цифровізація економіки. Цей дослідницький запит обумовив наукові пошуки авторського колективу в межах реалізації проекту з проблем становлення нової якості трудового життя в умовах цифрових трансформацій за цільовою Програмою наукових досліджень НАН України «Становлення нової якості життя» на 2021 рік.

Метою статті є розробка концепту дослідження щодо становлення нової якості трудового життя в умовах цифровізації економіки для формування адекватного науково-аналітичного забезпечення державної соціально-економічної політики України, у т.ч. в сфері праці та зайнятості.

Підґрунтям для виявлення та змістовного розкриття зазначеного концепту дослідження має стати оцінка та узагальнення ключових сучасних трендів в сфері праці та зайнятості, зокрема – новітніх змін у

формах, характері, умовах праці, захищеності працівника під впливом цифрових трансформацій, зміни у вимогах роботодавців до компетентностей робітників тощо.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років сфера праці та зайнятості переживає фактично революційні зміни під впливом процесів всеосяжної цифровізації фактично всіх сфер соціально-економічного життя, причому не тільки (і навіть не стільки) в суто технологічній сфері, скільки в сфері виникнення нових форм та видів зайнятості, що принципово змінюють відносини між робітниками та роботодавцями. Це створює потужний виклик традиційним механізмам регулювання сфери праці та зайнятості, традиційним системам соціального захисту та представництва інтересів сторін соціально-трудова відносин, механізмам розробки та реалізації послідовної та узгодженої державної політики в сфері праці та зайнятості.

Як вже зазначалось, одним з найбільш затребуваних дослідницьких трендів є дослідження нових форм зайнятості (зокрема – платформної зайнятості) в умовах цифровізації економіки в контексті забезпечення гідної праці [1; 5]. Основне протиріччя полягає в тому, що традиційні інститути та механізми забезпечення соціального захисту та соціального діалогу, орієнтовані на повну зайнятість працівника на умовах безстрокової роботи, із чітко визначеним роботодавцем та умовами праці, із добре розробленою нормативно-правовою базою взаємодії робітника та роботодавця – не відповідають всезростаючій кількості нетипових форм зайнятості, зокрема – тих, що реалізуються через трудові платформи у цифровій або іншій формі. Сама робота на платформі кидає виклик традиційній колективній організації: багато постачальників послуг не формують професійну ідентичність як працівники платформи і не розглядають інших працівників платформи як колег, з якими можна діяти солідарно [15]. Бурхливий розвиток платформ приводить до того, що навіть традиційне підприємство вже об'єднує працівників з різним статусом (позаштатні, більш-менш самозайняті, більш-менш стабільні), відповідно – ускладнюються і завдання щодо забезпечення соціального захисту працівників, реалізації соціального діалогу, забезпечення ефективної діяльності профспілок та відповідних державних органів [16]. Для України, як свідчать дослідження, питання розвитку платформної зайнятості є вельми актуальними [17].

Інший важливий напрям як науково-прикладних досліджень, соціального експериментування, так і практичної діяльності, це – пошук адекватних новим умовам механізмів, інструментів, способів ефективних комунікацій, суттєве оновлення системи соціального діалогу в умовах цифровізації (через створення відповідних нормативно-правових, інституційних механізмів його реалізації, а також необхідного техніко-технологічного забезпечення). Принципово важливим аспектом трансформації традиційної системи соціального діалогу в новітніх умовах є суттєве розширення кола його учасників за принципом мультисуб'єктності – до сторін соціального діалогу мають підключатися нові учасники – соціальні партнери (громадські організації, спілки підприємців, інвестори, міжнародні партнери), інші суб'єкти соціально-економічної діяльності. Це – необхідна вимога переходу на розширений формат комунікативної взаємодії в умовах цифровізації економіки, поширення нестандартних форм зайня-

тості (платформної, цифрової, дистанційної). Комунікативне середовище реалізації соціального діалогу за принципом мультисуб'єктності має одночасно охоплювати як традиційних, так і новітніх суб'єктів соціально-трудових відносин (наприклад, цифрові трудові платформи інших, мережеві представництва тощо). Це обумовлює необхідність оновлення існуючих механізмів практичної діяльності суб'єктів соціального діалогу, чи не в першу чергу – профспілок, адже саме вони виконують функцію колективного представництва інтересів робітників [18]. Створення дієвих механізмів соціального діалогу, окрім безпосередніх викликів та загроз, пов'язаних із форсованою цифровізацією, має орієнтуватись на більш широкий контекст фундаментальних змін у сфері праці, спричинених цифровими трансформаціями та бурхливим розвитком нестандартної зайнятості (зайнятість через платформи, самозайнятість в Інтернеті тощо), суттєвою ознакою яких є «індивідуалізація» соціально-трудових відносин, розмивання колективного представництва інтересів працівників і роботодавців, відсутність регламентованих стійких відносин між найманими працівниками та власниками (роботодавцями). З розвитком та поширенням цифрових трудових платформ відбувається формування нового виду зайнятості, який поєднує ознаки найманої праці та самозайнятості. Це зумовлено тим, що трудові платформи позиціонують себе лише як майданчики, які створюють умови для взаємодії та відмовляються від забезпечення будь-яких гарантій. Це спричиняє серйозні труднощі щодо забезпечення представництва інтересів таких працівників, їхнього соціального захисту, їхньої участі у соціальному діалозі.

Основними ризиками поширення зайнятості через цифрові платформи в Україні є: масштабування тіньової зайнятості в онлайн просторі; нерегламентованість системи соціального захисту та забезпечення соціальних гарантій працівників тощо. Інерційність реагування органів державного управління на новітні зміни в системі соціально-трудових відносин приводить до того, що цей сегмент трудової сфери фактично перебуває поза межами національного моніторингу й регулювання.

Для України, як для багатьох пострадянських країн, коронакриза стала поштовхом до розвитку цифрової, платформної економіки. Пандемія COVID-19 стала фундаментальним мегатрендом сучасності, який змінив світ, у т.ч. світ праці, світ людини праці, систему представництва інтересів, форми колективної дії, системи соціального захисту, механізми державного регулювання, кардинально вплинув на показники, які визначають якість життя людини і населення, якість трудового життя. Тому своєчасне реагування на цей мегатренд (в системі державної, регіональної економічної та соціально-трудової політики) – це необхідна передумова постпандемічного відновлення національної економіки, створення державою, суб'єктами соціального діалогу власної ефективної системи забезпечення якості трудового життя на потреби загальнодержавного збалансованого та сталого соціально-економічного розвитку.

Відсутність комплексного та системного бачення процесів цифровізації економіки, в тому числі щодо їхнього впливу на становлення нової якості трудового життя, має певні негативні наслідки і для державної політики в цій сфері. Держава не залишається остор-

онь процесів цифровізації економіки та суспільства, а займає досить активну позицію у законотворчій діяльності, у формуванні відповідної нормативно-правової бази. Так, свого часу важливими стратегічними документами стали «Цифрова адженда України – 2020», Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства на період 2018–2020 рр. та плану заходів з її реалізації; Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою [19], важливим кроком стало схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації [20], Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрового розвитку» (від 30.01.2019 р. № 56), «Про утворення Міжгалузевої ради з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації» (від 08.07.2020 р. № 595). Приймаються закони України, які регламентують перехід на гнучкі форми зайнятості (у т.ч. дистанційну) [21], у межах реалізації проекту «Цифрова держава» на порталі «Дія» – державних послуг онлайн презентовано 94 проекти цифрової трансформації Української держави у ключових сферах. Основними проектами цифрової трансформації протягом 2021–2024 рр., які безпосередньо пов'язані з якістю трудового життя визначено: е-економіка (цифрова економіка), е-грамотність (цифровізація освіти), е-доступ (розвиток інфраструктури широко-смугового доступу до Інтернету), а також е-бізнес, е-право, е-школа, е-міграція, е-соцзахист, е-майно, е-містобудування, е-лікарня, е-дозвіл та інші [22].

Однак фактично всім зазначеним вище дуже різномплановим документам бракує комплексного бачення проблем, перспектив, можливостей розвитку вітчизняної сфери праці та зайнятості, врахування змін у якості трудового життя в умовах цифровізації. До того ж помітного покращення нормативно-правової бази в напрямку врахування потреб щодо забезпечення гідної праці, становлення нової якості трудового життя – не спостерігається. Так, необхідність оновлення всієї системи соціально-економічного розвитку України в новітніх умовах знайшла певне відображення і у Проекті «Національної економічної стратегії 2030» та визначених в ній векторах економічного розвитку до 2030 року [10]. Аналіз змісту проекту Стратегії свідчить, що цифрові трансформації як сучасний мегатренд авторами враховано, проте комплексне стратегічне бачення і пріоритети щодо подолання ризиків та загроз для сфери праці в новітніх умовах – відсутні. Власне, сегмент «Соціально-трудова сфера» виключено зі змісту Стратегії (згадується лише політика зайнятості в контексті стратегічного пріоритету «Соціальна політика»), що, вочевидь, зовсім не сприятиме становленню нової якості трудового життя в Україні.

Досить яскравим прикладом концептуальної невизначеності в Україні всієї сфери цифровізації економіки та пов'язаних із нею питань (в тому числі питань нової якості трудового життя) є нещодавно прийнятий Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [23]. Закон спрямований на стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для розвитку інноваційного і технологічного бізнесу, залучення інвестицій, розбудови цифрової інфраструктури та залучення талановитих працівників. Зокрема, нормативно-правовим документом передбачається створення спеціальних правових умов для IT-галузі – Дія City. Фактично закон являє собою досить

цікаву та змістовну спробу створення певної віртуальної вільної економічної зони із спрощеними правилами ведення бізнесу в сфері ІТ, проте про цифровізацію соціально-трудової сфери національної економіки в цілому в прийнятому Законі України не йдеться зовсім.

Така загальна картина свідчить про відсутність цілісного та збалансованого концептуального бачення щодо розвитку соціально-трудової сфери України в умовах цифровізації економіки, становлення нової якості трудового життя через забезпечення умов гідної праці. Велика кількість питань та аспектів залишається не те що недослідженою, а навіть не визначеною та просто не потрапляє в поле зору розробників державної політики в цій сфері. В такій ситуації очевидно існує потреба у суттєвому оновленні концептуального підґрунтя щодо можливостей становлення нової якості трудового життя, з метою подальшого визначення, обґрунтування та реалізації відповідних стратегічних

пріоритетів, напрямів та механізмів у державній регуляторній соціально-економічній політиці. До того ж питання якісних трансформаційних змін соціально-трудової сфери в Україні в контексті цифровізації економіки, визначення ризиків та загроз, а також нових можливостей, не набули належного висвітлення в наукових розробках. Таким чином, проблеми, можливості, перспективи змін якості трудового життя в новітніх умовах залишаються недостатньо розкритими.

Зважаючи на зазначене вище, необхідність проведення дослідження щодо проблем та перспектив становлення нової якості трудового життя в Україні можна вважати не просто актуальною, а в певному сенсі – невідкладною. Бо ці питання безпосередньо торкаються проблем розвитку та залучення людського потенціалу, який є найбільшою цінністю та необхідною умовою сталого розвитку в сучасному світі. Ключові структурні елементи такого дослідження наведені на рис. 1.

Рис. 1. Постановчі елементи дослідження (проблемне поле – мета – завдання)
«Становлення нової якості трудового життя в Україні під впливом цифрових трансформацій»

Наскрізним аспектом *проблемного поля дослідження* є відсутність на цей момент комплексного та системного бачення впливу цифровізації на забезпечення гідної праці та становлення нової якості трудового життя та – відповідно – неможливість через це розробки та реалізації дієвої державної політики в цій сфері. Актуальність дослідження обумовлена спектром проблем, пов'язаних з необхідністю:

1) визначення системи чинників впливу на якість трудового життя;

2) узагальнення та адаптації до умов України передового світового досвіду розвинених країн щодо створення механізмів забезпечення гідної праці та високої якості трудового життя в умовах цифровізації;

3) проведення емпіричних досліджень з проблем оцінки нової якості трудового життя (з перспективою створення системи моніторингу трудової сфери в умовах е-економіки);

4) розробки та впровадження цілої системи адекватних сучасним умовам механізмів становлення нової якості трудового життя в Україні в умовах цифровізації.

Розробка системного багатоаспектного концепту дослідження щодо становлення нової якості трудового життя в умовах цифровізації економіки дозволяє забезпечити комплексність, системність, структурованість дослідницького пошуку у відповідності до вимог гідної праці та цифровізації економіки. Зазначений концепт на методологічному та науково-практичному рівнях з визначенням усіх його структурних параметрів та обґрунтуванням методики його вимірювання може виступити базовим підґрунтям для відстеження стану ЯТЖ в країні, чинників впливу на ЯТЖ, динаміки змін, наслідків для різних категорій працівників тощо. Це створить базу для проведення комплексного моніторингу стану соціально-трудової сфери в умовах цифровізації економіки в контексті становлення нової якості трудового життя в Україні. Такий моніторинг вельми необхідний для розробки та реалізації адекватної державної соціально-економічної політики в новітніх умовах. Змістовна концептуалізація та дослідницька програма щодо становлення нової якості трудового життя в сучасних умовах спрямовані на розкриття ключових змістовних сфер дослідження, які доцільно розуміти як сфери/напрями оновлення науково-аналітичного забезпечення розробки та реалізації ефективної державної політики України у сфері праці та зайнятості в новітніх умовах. Фактично через них і розкривається зміст концепту дослідження щодо становлення нової якості трудового життя в умовах цифровізації економіки (рис. 2).

Система структурних елементів багатоаспектного концепту дослідження щодо становлення нової якості трудового життя під впливом цифрових трансформацій закладена в змістовну структуру основного інструментарію дослідження – анкети експерта. Узагальнення та систематизація оцінок експертної спільноти, що візьме участь в опитуванні, дозволить створити надійне науково-аналітичне підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень при формуванні державної соціально-економічної політики в сфері праці та зайнятості в новітніх умовах. Запропонований авторами концепт представлено на рис. 2, він включає такі структурні елементи:

1. **Ставлення до праці, цінність, задоволеність працею** – цей структурний сегмент розкриває відно-

шення до праці, її цінність для сучасної людини, сприйняття праці в цифровому світі, значущість людини праці в глобальному світі тощо.

2. **Оцінка праці, мобільність та соціальна захищеність** – цей структурний сегмент визначає вплив цифровізації та згенерованих нею ключових трендів та новітніх ризиків, на забезпечення гідної оплати праці та соціальну захищеність, а саме:

– динаміка базових характеристик нової ЯТЖ при цифрових трансформаціях (зміни у вартості робочої сили, цінність творчої складової у трудовому процесі, зміни регламентованості соціально-трудових відносин; їх індивідуалізація; зростання автономності працівників та поширення нових, нетрадиційних форм взаємодії працівника та роботодавця та ін.);

– вплив процесів цифровізації на цінність людської праці, загроза зникнення професій у цифровому світі;

– нові форми трудової мобільності, зміни у трендах та напрямках трудової міграції,

– зміна системи соціального захисту та представництва інтересів.

3. **Роль держави і необхідність оновлення державних важелів управління в умовах цифровізації** – в умовах цифровізації та мережізації відбувається поступова втрата державою традиційних важелів впливу на сферу праці та зайнятості, на забезпечення високої якості трудового життя, посилення дерегуляції ринку праці, неефективності традиційних систем соціального захисту. Структурний сегмент розкриває можливість оновлення державних важелів управління в умовах цифровізації (бо традиційні механізми впливу держави на сферу праці та зайнятості поступово втрачаються), суттєве оновлення всього комплексу механізмів державного впливу на систему праці та зайнятості у відповідності до вимог цифровізації економіки.

4. **Безпека праці та відносини на робочому місці.** Вплив цифровізації на соціальні та безпекові параметри якості трудового життя, зокрема:

– захист на робочому місці, безпека та комфортні умови праці;

– баланс між трудом та відпочинком;

– демократичність трудових відносин та можливості представництва та захисту інтересів сторін соціально-трудових відносин.

5. Сегмент **Трансформація системи соціального діалогу** в умовах цифровізації включає:

– загрози та можливості щодо забезпечення дієвості соціального діалогу в умовах цифровізації;

– пріоритетні напрями формування оновленої системи соціального діалогу, здатної інтегрувати традиційні механізми його реалізації із новітніми (платформними) (зокрема – перспективи створення Національної платформи соціального діалогу в сфері соціально-трудових відносин на основі платформного підходу, платформно-мережевої ідеології).

6. **Оновлення системи СТВ** є гострою вимогою часу, що зумовлено бурхливим розвитком платформної економіки із характерною для неї специфічною системою між робітником та роботодавцем. Структурний сегмент спрямований на розкриття сутнісного протиріччя між традиційною системою СТВ (орієнтованою на довгострокові формалізовані відносини) та відносинами нового типу, що виникають в умовах становлення цифрової, платформної економіки (для яких характерною є певна «одноразовість» та низький ступінь

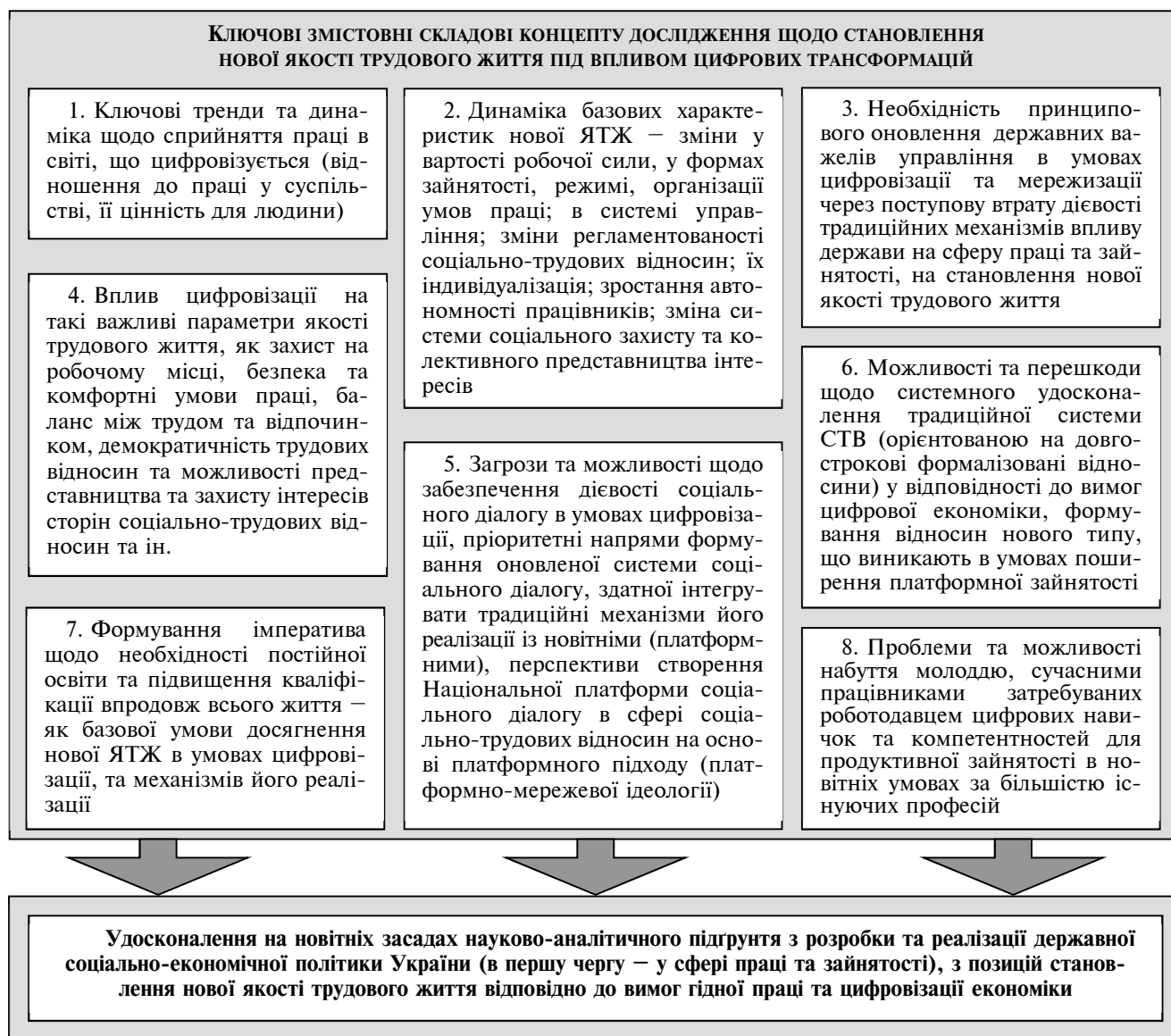

Рис. 2. Система структурних елементів концепту дослідження щодо становлення нової якості трудового життя в Україні під впливом цифрових трансформацій

формалізації відносин). Таким чином, нагальним завданням стає відповідне удосконалення (оновлення) системи СТВ у відповідності до вимог цифровізації та завдань щодо становлення нової якості трудового життя.

7. Освіта впродовж життя. Цифровізація вже фактично сформувала досить жорсткий імператив щодо необхідності постійної освіти та підвищення кваліфікації впродовж всього життя – як базової умови досягнення нової ЯТЖ в умовах цифровізації та механізмів його реалізації. Ігнорування цього імперативу призведе до загострення диспропорцій між рівнями освіти, кваліфікаційними компетентностями, вимогами працівників до умов найму та оплати праці та потребами економіки у новій робочій силі за відповідними професіями і кваліфікаціями.

8. Цифрові компетентності. Дослідження проблем та можливостей, пов'язаних із необхідністю набуття працівниками певного переліку цифрових компетентностей, є наразі одним із пріоритетних, бо володіння

такими компетентностями без перебільшення вже стало однією з базових необхідних передумов працевлаштування вже за більшістю існуючих професій. Фактично необхідність набуття базових цифрових компетентностей в сучасному світі цілком можна порівняти із необхідністю володіти класичною грамотністю.

Наведені вище складові системного концепту наукового дослідження «Становлення нової якості трудового життя в умовах цифрових трансформацій» визначають змістовну структуру програмного методологічного та науково-методичного забезпечення дослідницького задуму й авторської розробки. Проведення експертного опитування з проблем якості трудового життя в умовах цифрових трансформацій у межах цільової програми наукових досліджень НАН України «Становлення нової якості життя» на 2021 рік, дозволить:

- розкрити та втілити зміст концепту «нова якість трудового життя в умовах цифровізації економіки»;

- уточнити зв'язок та пріоритетність складових цього концепту;

- визначити специфіку суто українського контексту вирішення завдань щодо становлення нової якості трудового життя в умовах цифровізації економіки;

- обґрунтувати подальші дослідницькі пошуки та пріоритети;

- визначити пріоритетність щодо формування нормативно-правового, організаційно-управлінського, інформаційно-комунікативного та іншого забезпечення становлення нової якості трудового життя в умовах цифрових трансформацій;

- удосконалити науково-аналітичне підґрунтя з розробки та реалізації державної соціально-економічної політики України відповідно до вимог гідної праці та цифровізації економіки.

Висновки. Аналіз існуючого стану широкого кола питань, що стосуються становлення нової якості трудового життя в Україні через забезпечення гідної праці в умовах цифрових трансформацій, свідчить про відсутність системного та збалансованого концептуального, стратегічного та тактичного бачення розвитку соціально-економічної та трудової сфери в сучасних умовах.

Причинами такої ситуації виступають як недалекоглядність і політикуму, і державних органів законодавчої та виконавчої влади, і ключових суб'єктів соціально-трудова відносин; так і невизначеність багатьох ключових питань, що впливають на стан, місце соціально-трудова сфери в загальній соціально-економічній системі, параметри якості трудового життя, їх зміни в умовах форсованої цифровізації. Окремою проблемою є точковість, ситуативність і розрізненість цих питань та відсутність їхньої змістовної стратегічної єдності в системі державного управління трудовою сферою України. Тому формування наукового підґрунтя щодо розв'язання цих проблем через організацію, проведення та узагальнення результатів наукового дослідження, що визначає умови, перешкоди, можливості становлення й механізми забезпечення нової якості трудового життя в Україні в умовах цифрових трансформацій певним чином сприяє розв'язанню цих стратегічно важливих проблем.

Запропонована авторами концептуалізація дослідження, її втілення в дизайні анкети через систему питань та альтернативах запропонованих відповідей, комплексне застосування соціологічної та статистичної інформації, дозволяє створити обґрунтовану методику вимірювання стану якості трудового життя (далі – ЯТЖ) в Україні в умовах цифрових трансформацій з визначенням чинників впливу на ЯТЖ, динаміки змін, наслідків (позитивних, негативних), загроз та можливостей.

Такий досвід може бути використаний водночасно за трьома напрямками:

- 1 – для започаткування та проведення на постійній основі комплексного моніторингу стану соціально-трудова сфери в умовах цифровізації економіки в контексті становлення нової якості трудового життя в Україні;

- 2 – для удосконалення та осучаснення науково-аналітичного підґрунтя з розробки та реалізації державної соціально-економічної політики України (передусім у сфері праці та зайнятості) відповідно до вимог гідної праці та цифровізації економіки, підви-

щення ефективності системи державного управління трудовою сферою в новітніх умовах;

- 3 – для накопичення передового українського досвіду з означених питань для подальшого його наслідування в країнах пострадянського простору.

Список використаних джерел

1. World Employment and Social Outlook 2021. The role of digital labour platforms in transforming the world of work. ILO Flagship report. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_771749.pdf.

2. Rapid growth of digital economy calls for coherent policy response. ILO Press release, 23 February 2021. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_771909/lang--en/index.htm.

3. Working from home: From invisibility to decent work. ILO. 2021. Report. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_765806.pdf.

4. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 7th edition: ILO, 2021. Report. URL: https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_767028/lang--en/index.htm.

5. Digital labour platforms and the future of work: Towards decent work in the online world. ILO, 2018. Report. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_645337.pdf.

6. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення: монографія / [А.М. Колот, В.М. Данюк, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. А.М. Колота. Київ: КНЕУ, 2017. 500 с.

7. Колот А., Герасименко О. Сфера праці в умовах глобальної соціоекономічної реальності 2020: виклики для України. Київ, Фонд ім. Фрідріха Еберта. 2020. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueoros/ukraine/16344.pdf>.

8. Novikova O., Shamileva L. Evaluation of social and economic insecurity risks for employees during structural transformations in the modern labor market. *Social and labour relations: theory and practice*. 2020. Vol. 10. Iss. 1. pp. 1-10. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/slrtp.10\(1\).2020.01](http://dx.doi.org/10.21511/slrtp.10(1).2020.01).

9. Чижов Д. А. Позитивний та негативний вплив цифрової епохи на ринок праці в Україні. DOI: [https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i2\(27\).490](https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i2(27).490).

10. Проект "Національної економічної стратегії 2030". Вектори економічного розвитку до 2030 року. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf>.

11. Лібанова Е., Осауленко О., Черенько Л. Оцінка якості життя населення в Україні на основі суб'єктивних показників добробуту: монографія. RS Global, Warsaw, Poland. 2020. 363 с. URL: <https://www.idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>.

12. Лісогор Л. С., Руденко Н. В., Чувардинський В. О. Конкурентоспроможність робочої сили: проблеми формування та реалізації в умовах інноваційних змін на ринку праці. *Економіка і організація управління*. 2018. Вип. 3. С. 24-36.

13. Grishnova O., Brintseva O., Cherkasov A. Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. № 17 (2). P. 18-31. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.02](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.02).
14. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія / В. П. Вишневський, О. М. Гаркушенко, С. І. Князев, Д. В. Липницький, В. Д. Чекина; за ред. В. П. Вишневського та С. І. Князева; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ: Академперіодика, 2020. 188 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/mono_vyshnevskiy-2020-digitalization_compressed-1.pdf.
15. Employment and Social Developments in Europe 2018. Annual Review 2018. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8110>.
16. Industrial Relations and Social Dialogue in the Age of Collaborative Economy. URL: <https://platformobservatory.eu/app/uploads/2019/06/2018-CEPS-Industrial-dialogue-in-platform-economy.pdf>.
17. Зайнятність через цифрові платформи в Україні. Проблеми та стратегічні перспективи. Доповідь. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_635371.pdf.
18. Rafael Mucoz de Bustillo. Digitalization and social dialogue: challenges, opportunities and responses. Preprint. URL: https://www.researchgate.net/publication/339948338_Digitalization_and_social_dialogue_challenges_opportunities_and_responses.
19. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
20. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.
21. Президент підписав закони щодо підтримки громадян і бізнесу під час карантину. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakoni-shodo-pidtrimki-gromadyan-i-biznes-65457>.
22. Е-Україна – Е-проекти цифрової трансформації держави 2021. URL: <https://financeworld.com.ua/e-ukra%D1%97na-e-proekti-cifrovo%D1%97-transformaci%D1%97-derzhavi-2021/>.
23. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. №1667-IX. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298.
- groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_765806.pdf.
4. International Labour Organization. (2021). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 7th edition. Report. Retrieved from https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_767028/lang-en/index.htm.
5. International Labour Organization. (2018). Digital labour platforms and the future of work: Towards decent work in the online world. Report. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_645337.pdf.
6. Kolot, A. M., Daniuk, V. M., Herasymenko, O. O. (2017). Hidna pratsia: imperatyvy, ukrainski realii, mekhaniz-my zabezpechennia [Decent work: imperatives, Ukrainian realities, support mechanisms]. Kyiv, KNEU. 500 p. [in Ukrainian].
7. Kolot, A., Herasymenko, O. (2020). Sfera pratsi v umovakh hlobalnoi sotsioekonomichnoi realnosti 2020: vyklyky dlia Ukrainy [The sphere of work in the conditions of the global socio-economic reality 2020: challenges for Ukraine]. Kyiv, Foundation named after Friedrich Ebert. Retrieved from <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16344.pdf> [in Ukrainian].
8. Novikova, O., Shamileva, L. (2020). Evaluation of social and economic insecurity risks for employees during structural transformations in the modern labor market. *Social and labour relations: theory and practice*, Vol. 10, Iss. 1, pp. 1-10. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.10\(1\).2020.01](http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.10(1).2020.01).
9. Chyzhov, D. A. (2019).pozytyvnyi ta nehatyvnyi vplyv tsyfrovoi epokhy na rynek pratsi v Ukraini [Positive and negative impact of the digital age on the labor market in Ukraine]. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(27\).490](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(27).490) [in Ukrainian].
10. Proekt "Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii 2030". Vektory ekonomichnoho rozvytku do 2030 roku [Draft "National Economic Strategy 2030". Vectors of economic development until 2030]. Retrieved from <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf> [in Ukrainian].
11. Libanova, E., Osaulenko, O., Cherenko L. (2020). Otsinka yakosti zhyttia naselennia v Ukraini na osnovi subiektivnykh pokaznykiv dobrobutu [Assessment of the quality of life in Ukraine on the basis of subjective indicators of well-being]. Warsaw, RS Global. 363 p. Retrieved from <https://www.idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].
12. Lisohor, L. S., Rudenko, N. V., Chuhvardynskyi, V. O. (2018). Konkurentospromozhnist robochoi syly: problemy formuvannia ta realizatsii v umovakh innovatsiinykh zmin na rynku pratsi [Competitiveness of the labor force: problems of formation and implementation in terms of innovative changes in the labor market]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and organization of management*, Issue 3, pp. 24-36 [in Ukrainian].
13. Grishnova, O., Brintseva, O., Cherkasov, A. (2019). Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. *Problems and Perspectives in Management*, 17 (2), pp. 18-31. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.02](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.02).

Reference

1. International Labour Organization. (2021). World Employment and Social Outlook 2021. The role of digital labour platforms in transforming the world of work. ILO Flagship report. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_771749.pdf.
2. International Labour Organization. (2021). Rapid growth of digital economy calls for coherent policy response. ILO Press release, 23 February 2021. Retrieved from https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_771909/lang-en/index.htm.
3. International Labour Organization. (2021). Working from home: From invisibility to decent work. Report. Retrieved from <https://www.ilo.org/wcmsp5/>

14. Vyshnevskiy, V. P., Harkushenko, O. M., Kniaziev, S. I., Lypnyskiy, D. V., Chekina, V. D. (2020). Tsyfrovizatsiia ekonomiky Ukrainy: transformatsiyni potentsial [Digitization of Ukraine's economy: transformation potential]. Kyiv, Akadempriodika. 188 p. Retrieved from https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/mono_vyshnevskiy-2020-digitalization_compressed-1.pdf [in Ukrainian].
15. European Commission. (2018). Employment and Social Developments in Europe 2018. Annual Review 2018. Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8110>.
16. Centre for European Policy Studies. (2018). Industrial Relations and Social Dialogue in the Age of Collaborative Economy. Retrieved from <https://platformobservatory.eu/app/uploads/2019/06/2018-CEPS-Industrial-dialogue-in-platform-economy.pdf>.
17. International Labour Organization. (2018). Zainiatist cherez tsyfrovi platformy v Ukraini. Problemy ta stratehichni perspektyvy [Employment through digital platforms in Ukraine. Problems and strategic perspectives]. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_635371.pdf [in Ukrainian].
18. Rafael Mucoz de Bustillo. (2020). Digitalization and social dialogue: challenges, opportunities and responses. Preprint. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/339948338_Digitalization_and_social_dialogue_challenges_opportunities_and_responses.
19. Ukrainian Institute of the Future. (2018). Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovou ekonomikou [Ukraine 2030E is a country with a developed digital economy]. Retrieved from <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada Ukrainy. (2021). Pro skhvalenia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoykh kompetentnosti ta zatverdzhennia planu zakhodiv z yii realizatsii [On approval of the Concept of development of digital competencies and approval of the action plan for its implementation]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
21. Ofitsiynyy sayt Prezydenta Ukrainy. (2020). Prezydent pidpysav zakony shhodo pidtrymky hromadyan i biznesu pid chas karantynu. Sayt Prezydenta Ukrainy [The president signed laws to support citizens and businesses during quarantine]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/prezydent-pidpisav-zakoni-shhodo-pidtrimki-gromadyan-i-biznes-65457> [in Ukrainian].
22. E-Ukrayina – E-proekty tsyfrovoyi transformatsiyi derzhavy 2021 [E-Ukraine - E-projects of digital transformation of the state 2021]. Retrieved from <https://financeworld.com.ua/e-ukra%D1%97na-e-proekti-cifrovo%D1%97-transformaci%D1%97-derzhavi-2021/> [in Ukrainian].
23. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Pro stymuliuvannia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 15.07.2021 r. №1667-IX [On stimulating the development of the digital economy in Ukraine: Law of Ukraine of 15.07.2021 №1667-IX]. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.08.2021

Формат цитування:

Новікова О. Ф., Панькова О. В., Азьмук Н. А., Касперович О. Ю. Становлення нової якості трудового життя в Україні в умовах цифровізації економіки: концептуалізація дослідження. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2 (41). С. 204-212. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).204-212](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).204-212)

Novikova, O. F., Pankova, O. V., Azmuk, N. A., Kasperovich, O. Yu. (2021). Providing a New Quality of Working Life in Ukraine in the Conditions of Digitalization of the Economy: Conceptualization of Research. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (41), pp. 204-212. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).204-212](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).204-212)